

CHET TILI DARSLARIDA MEDIA MATNLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Iltomova Marg'uba Anvarbek qizi

NDPI 2-kurs magistranti

Ilmiy rahbar: filologiya fanlari nomzodi, professor **To'xtayeva Q.D.**

Annotatsiya: Hozir kunda xorijiy til o'qituvchilarining vazifalari kundan kunga ko'paymoqda. Ularga dars mashg'ulotlarini sifatli olib borish bilan birga o'quvchilarni darsga qiziqtirish vazifasi ham yuklatiladi. Shu o'rinda darslarni rang-barangligini ta'minlashda media matnlarni o'rni beqiyosdir. Ushbu maqolada pedagoglar uchun qisqacha media matnlar yordamida ishlash metodikalariga urg'u berilgan.

Kalit so'zlar: Media matn, B2 daraja, kompetensiya, metodika, media savodxonlik.

21-asrda o'qituvchi o'qitish jarayonini optimallashtirish va maksimal natijalarga erishishga qaratilgan chet tilini o'qitish usullarining katta tanloviga ega. Bu, birinchi navbatda, ko'p bosqichli kadrlar tayyorlash tizimiga o'tish bilan bog'liq bo'lib, bu metodik ta'minotning yangi shaklini yaratish zarurligini taqozo etadi, bu yerda innovatsion dasturda o'qituvchining roli amalga oshiriladi. Shu bois an'anaviy usullar o'rnini har tomonlama innovatsion usullar egallamoqda.

Jamiyatimiz bir qator xorijiy davlatlar bilan faol hamkorlik qilib kelayotganligi sababli chet tillari o'qitishda alohida o'rin tutadi. Bundan tashqari, tilni bilish o'zingizni nafaqat professional, balki ilmiy jihatdan ham anglash imkonini beradi, chunki ko'plab ilmiy adabiyotlar chet tilida yozilgan. Bu insonga bilimning mutlaqo yangi darajasiga erishish imkonini beradi. Yangi axborot texnologiyalarining rivojlanishi tufayli o'qituvchi darsda til muhitini boyitish uchun turli axborot vositalaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldi. Ushbu maqolada chet tili darsida ommaviy axborot vositalari matnlari bilan ishlash metodikasi muhokama qilinadi. "Ommaviy axborot vositalari matni" tushunchasi ingliz tilidagi adabiyotlarda 20-asrning 90-yillari oxirida paydo bo'lgan va ommaviy kommunikatsiyalar sohasidagi so'nggi tadqiqotlarda keng qo'llaniladi. Radio, televidenie, kinematografiya, video va Internet bilan bog'liq yangi turdagi matnlar paydo bo'lganda, media matn an'anaviy bosma matnni almashtirdi.

"Mediamatn" deganda har qanday media janrida taqdim etilishi mumkin bo'lgan, auditoriya tomonidan ham eshitish, ham vizual idrok etish uchun mo'ljallangan xabar tushuniladi¹.

"Ommaviy axborot vositalari matni" tushunchasi o'zaro kesishuvchi, parallel yoki o'zaro almashinadigan hodisalarni o'z ichiga oladi. Media matni jurnalistika, gazeta, jurnalistika, reklama, Internet, PR va ommaviy axborot vositalari matnlarini ifodalaydi.

Pedagogika fanlari nomzodi L. A. Turik ommaviy axborot vositalari matnlaridan foydalangan holda dars tuzilishini taklif qilib, uning uch bosqichini yoritib berdi. Birinchi bosqich (chaqiriq), bu yerda o'qituvchi bashorat qilish orqali o'rganilayotgan mavzu bo'yicha talabalarni "qo'zg'atishi" kerak. Ikkinchi bosqichda (tushunish) ommaviy axborot vositalari bilan bevosita ish olib boriladi. Uchinchi bosqich (mulohaza) tahlil, talqin va yaxlit tushunishni o'z ichiga oladi.

Lingvodidaktika nuqtai nazaridan mediamatn to'rt komponentdan iborat: til, format, mazmun va uslubiy talablar. Tanlovning asosiy mezonlari lingvistik va semantik qulaylik va adekvat

¹ Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика. – Ростов н/ Д, 2001. – 708 с.

talqin qilish uchun zarur bo'lgan mazmunning tushunarligini o'z ichiga oladi; madaniy va ma'rifiy ahamiyatga ega; hajmi; mavzular va muammolar.

E. N. Solovova tomonidan taklif etilgan matnlar bilan ishlash usuli chet tili darsida media matnlardan foydalanish bilan ham ishlaydi va uch bosqichga bo'linadi: matndan oldingi, matn, matndan keyingi. Matndan oldingi bosqichda o'qituvchi mavzu va muammolarga to'xtalib, o'z oldiga bashorat qilish qobiliyatini rivojlantirish, o'quvchilarda assotsiativ aloqalarni kuchaytirish, lingvistik va ekstralingvistik qiyinchiliklarning oldini olish kabi uslubiy vazifalarni qo'yadi. Bu kalit so'zlar yoki ko'rsatma so'zlar yordamida, shuningdek, antonimlar, sinonimlar, tarjima va sharhlarni o'z ichiga olgan holda, matn mazmunini ochish uchun muhokama qilish orqali amalga oshiriladi. Matn bosqichi funksional savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi, bu yerda uslubiy vazifalar asosiy va qo'shimcha ma'lumotlarni tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda namoyon bo'ladi; ilgari orttirilgan tajriba asosida munozara va munozaralar olib borish, umumlashtirish va taqqoslash; tanqidiy baholash qobiliyatini rivojlantirish; sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatish. Matn bosqichi kirish yoki o'qishni o'rganishga bo'linadi. O'qishni o'rganish jarayoniga kirish odatda yangiliklar bilan ishlash deb tushuniladi. Bunda o'quv vazifalari yangilik matnining asosiy nuqtalarini ajratib ko'rsatish, berilgan ma'lumotlarni solishtirish va baholashdan iborat. O'qishni o'rganish - bu tahliliy matnlar va jurnalistika bilan ishlash, bunda siz yoq va qarshi dalillarni topishingiz, o'z nuqtai nazariningiz bilan taqqoslashingiz, berilgan dalillarga rozilik yoki roziligingizni bildirishingiz mumkin.

Matndan keyingi, yakuniy bosqich muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu bosqichda uslubiy vazifalar quyidagicha bo'lishi mumkin: dialogik va monolog nutq ko'nikmalarini rivojlantirish; til to'sig'ini yengib o'tish; bahslashish, umumlashtirish, ma'lumotlarni farqlash qobiliyatini rivojlantirish; yozish ko'nikmalarini rivojlantirish; eng keng tarqalgan xatolarning paydo bo'lishining oldini olish. Matndan keyingi bosqich mavzu bo'yicha davra suhbat, munozara va bahslar, tematik konferensiya, amaliyotga yo'naltirilgan loyihalar, eslatmalar yozish, o'quvchilar xatlari, guruh muzokaralari shaklida taqdim etilishi mumkin.

A. V. Fedorov ommaviy axborot vositalari matnlari bilan ishlashda foydalanish uchun quyidagi texnologik usullarni taklif qiladi: biznes va rolli o'yinlar, teatrlashtirilgan matbuot anjumanlari, adabiy va vizual taqlidlar, taqdimotlar.

Ommaviy axborot vositalari matnining nazariy muammolariga oid mahalliy va xorijiy mualliflarning ishlarini o'rganib, biz ushbu sohadagi tadqiqotchilar mediamatnning asosiy mohiyatini ochib bergan, uning asosiy xususiyatlari tavsifini bergan va asosiy tasnifini ishlab chiqqan degan xulosaga kelamiz. Bu savollar ma'lum bir talabalar guruhi bilan mashg'ulotlarning ma'lum bir bosqichida ingliz tili darslarida ishlash uchun media matnini tanlashda juda muhimdir. Axborot jamiyati bugungi kunda zamonaviy universitet oldiga ko'plab muammolarni qo'yimoqda. Internet va zamonaviy texnologiyalar nafaqat ma'lumotlarni yetishmasligini to'ldirdi, ortiqcha vaqt sarfining oldi olindi an'anaviy ta'lim normalarining jiddiy raqobatchisiga aylandi. O'qituvchi va talabalar oldida doimiy ravishda o'z media kompetensiyasini oshirish uchun yangi manbalarni izlashga majbur bo'lmoqdalar.

O'qituvchi B2 darajadagi talabalar uchun axborot olamida yo'lbo'shchi va maslahatchi bo'lish vazifasi turibdi. B2 darajadagi talaba bugungi kunda bir vaqtning o'zida axborot mazmuni, axborot texnologiyalari iste'molchisi va muallif, media matnlar yaratuvchisi sifatida ishlaydi. Talabalarning zamonaviy axborot makoniga kirishi ko'pincha o'z-o'zidan sodir bo'ladi va pedagogik yordamga unchalik ham muhtoj bo'lmaydi. Masalan, talabalarga muloqot qilishning axloqiy me'yorlarini o'rgatish, internetda xavfsiz axborotni samarali izlash va tanlash va

hakoazolarni o'rgatish dolzarb ko'rinadi. Talabalar mediasavodxonligini rivojlantirish zamonaviy universitetda muhim mustaqil ta'lim vazifasi sifatida qaralishi kerak.

B2 darajadagi talabalarda mediamatnlarni o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish ilg'or media kompetensiyani talab qiladi. O'qituvchilar auditoriyada multimediya proyektoridan (bugungi kunda kamdan kam hollarda taqdimotsiz ma'ruza qilinadi), videomateriallardan, interaktiv doskadan faol foydalanadilar. Ba'zi o'qituvchilar muloqot qilish uchun ijtimoiy sahifa ochishlari va talabalar uchun so'ngi ma'lumotlarni joylashtirishlari mumkin. Bunda onlayn jamiyat a'zolari professional rivojlanish uchun foydalanishadi².

● Media ta'lim natijasida mediamatnlarni B2 darajadagi talabalarga o'rgatish faqat o'quvchilarning zamonaviy axborot texnologiyalarini o'zlashtirishi yoki axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish bilan cheklanib qolmaydi. Media ta'lim konsepsiyasiga kengroq qarash talab etiladi. Mediamatnlardan samarali va tezkor foydalanishda B2 darajadagi talaba muayyan muammoni hal qilishda zarur bo'lgan ma'lumotlar turini aniqlay oladi, bu ma'lumotlarga samarali va tez kirishi mumkin;

- Qiziqtirgan ma'lumotlarga kirish uchun kalit so'z va tegishli atamalarni aniqlashi;
- Potensial axborot manbalarining turli xil turlarini, formatlarini aniqlashi va yana ko'plab ishlarni bajarishi mumkin.

Media matn manbalarini tanqidiy baholash kompetensiyasi haqida to'xtaladigan bo'lsak, B2 darajadagi talaba ma'lumot va uni olish manbalarini tanqidiy baholay oladi va tanlangan ma'lumotlardan muammolarni hal qilish va g'oyalarni tahlil qilish uchun foydalana oladi hamda manbaning ishonchligi uning to'g'riligi, aniqligini tahlil eta oladi. Binobarin, mediasavodxonlik ommaviy axborot vositalaridan foydalangan holda qadriyatlarini yetkazish, sharxlash va takomillashtirish qobiliyatidir.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi odamlarning ommaviy axborot vositalaridan foydalanish usullarini o'zgartirmoqda. Media savodxonlik va media matnlardan oqilona foydalanish bugungi jamiyatda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki ommaviy axborot vositalari birinchi navbatda onlayn tarzda yaratiladi va iste'mol qilinadi. Talabalarni media matnning aqlli iste'molchilari bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan qurollantirish, ularni resurslarni baholash va xavfsiz sog'lom raqamli suhbatlarda ishtirok etish qobiliyatiga ega kuchli raqamli fuqarolarni shakllantirishga yordam beradi.

Media matnlari asosan fanlararo xususiyatga ega bo'lib, turli fanlarning o'rganish ob'ekti hisoblanadi: tilshunoslik, sotsiologiya, psixologiya, stilistika, madaniyatshunoslik, siyosatshunoslik, madaniyatlararo muloqot.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Berkinov O.T. (2022). Ijtimoiy tarmoq: yoshlar va "kelajak" // NamDU ilmiy Axborotnomasi, 3-son, -B.181-187
2. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика. – Ростов н/ Д, 2001. – 708 с.
3. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / А.В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. – 64 с.

² Berkinov O.T. (2022). Ijtimoiy tarmoq: yoshlar va "kelajak" // NamDU ilmiy Axborotnomasi, 3-son, -B.181-187